

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARINI KREATIV FIKRLASHINI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK XUSUSIYATLARI

Qayumxo‘jayeva F.

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Tayanch so‘zlar: kreativ fikrlash, pedagog roli, o‘yin faoliyati, ijodiy loyihalar, tasavvur, ta’lim muhiti, individual yondashuv.

Ключевые слова: творческое мышление, роль педагога, игровая деятельность, творческие проекты, воображение, образовательная среда, индивидуальный подход.

Key words: creative thinking, the role of a teacher, play activities, creative projects, imagination, educational environment, individual approach.

Bashriyatning g‘ayrioddiy tafakkuri muammosi insonlarda har doim katta qiziqish uyg‘otgan. Biroq ilgari jamiyatning kreativ fikrlashni o‘zlashtirishiga ehtiyoj kam edi. Ilmiy-texnika taraqqiyoti davridagi hayot tobora xilma-xil va murakkablashib bormoqda. Va bu stereotipli, odatiy harakatlar emas, balki harakatchanlik, fikrlashning moslashuvchanligi, tez yo‘naltirish va yangi sharoitlarga moslashish, katta va kichik muammolarni hal qilishda ijodiy yondashuvni talab qiladi. Agar deyarli barcha kasblarda aqliy mehnatning ulushi doimiy ravishda o‘sib borayotganini, ijrochilik faolligining ortib borayotgan qismini mashinalarga o‘tkazilishini hisobga olsak, insonning kreativ tafakkurini uning aql-idrokining eng zaruriy qismi sifatida e’tirof etish lozimligi va uni rivojlantirish vazifasi hozirgi zamon kishisi ta’lim-tarbiyasidagi eng muhim vazifalardan biri ekanligi ayon bo‘lib qoladi [1].

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kreativ fikrlashning rivojlanishi zamonaviy ta’lim-tarbiya tizimining muhim vazifasidir. Ijodiy fikrlash muammolarni hal qilishda innovatsion, tanqidiy fikrlash va ijodiy yondashuvga qodir bo‘lgan shaxs shakllanishiga hissa qo‘shadi. Ushbu maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kreativ fikrlashni rivojlantirish jarayonining pedagogik xususiyatlarini ko‘rib chiqamiz.

Kreativ fikrlash tushunchasi haqida quyidagi ma'lumotlarni bilish katta ahamiyatga ega.

Kreativ fikrlash - bolaning yangi g'oyalar hosil qilish, muammolarni hal qilishda nostandart yondashuvlarni topish, qiyinchiliklarni dastlabki usullar yordamida bartaraf etish qobiliyatidir. Shuningdek fikrlashda o'ziga xoslik va moslashuvchanlikni ko'rsatish qobiliyati hamdir. "Kreativ fikrlashning rivojlanishi vaqt o'tishi bilan ilgari surilgan zaruriyat bo'lib, o'quv davrida kreativ fikrlashning shakllanishi boshlang'ich sinfda boshlanishi tavsifa etiladi. Ijodiy fikrlash qobiliyati bilim va tajribaga asoslangan bo'lib, shuning uchun maqsadli shakllanish fani bo'la oladi" [2]. Bu erta yoshdan shakllangan shaxs rivojlanishining muhim jihati hisoblanadi. Bu termin standart usullardan oshib ketgan holda muammolarni kreativ hal qilish qobiliyatini tavsiflaydi. Ijodiy fikrlash bir nechta asosiy tarkibiy qismlarni o'z ichiga oladi:

1. Yangi fikrlar yaratish	2. Fikrlarning moslashuvchanligi	3. Fikrlarning o'ziga xosligi	4. Muammoni hal qilish	5. Ijodiy jarayon
---------------------------	----------------------------------	-------------------------------	------------------------	-------------------

Yangi fikrlar yaratish bu turli muammolarga yangi g'oyalar va yechimlar keltirish imkoniyati tushuniladi.

Fikrlarning moslashuvchanligi deganda vaziyatlarga turli nuqtayi nazardan qarash va muammolarni hal qilishning turli xil yo'nalishlarini topish qobiliyati anglashiladi.

Fikrlarning o'ziga xosligi bu muhitdan ajralib turish hamda o'ziga xos original va betakror g'oyani taklif qilish qobiliyatidir.

Muammoni hal qilish bu dolzarb muammolarni hal qilishning kreativ yo'llarini topish imkoniyati hisoblanadi.

Ijodiy jarayon tasviriy san'at, musiqa, adabiyot, dizayn va boshqalar kabi ijod aktlarini o'z ichiga oladi.

Kreativ fikrlash innovatsiya, o'z-o'zini ifoda etish, atrofimizdagi tez o'zgarib borayotgan jamiyatga muvaffaqiyatli moslashishda muhim o'rin tutadi. Ushbu qobiliyat nafaqat intellektual rivojlanishni rag'batlantiradi, balki shaxsiy o'sishni va muammolarni samarali hal qilish qobiliyatini ham ta'minlaydi. Shu sababdan boshlang'ich sinf o'quvchilarida kreativ fikrlashning rivojlanishini zamonaviy usullar orqali shakllantirish jarayonining pedagogik xususiyatlarini ishlab chiqish lozim.

Boshlang'ich sinfda kreativ fikrlashni rivojlantirishda qiziquvchanlikni qo'zg'atuvchi, tasavvurni rivojlantiruvchi va ijodiy muammolarni hal qilish bo'yicha ko'nikmalarni shakllantirish darkor.

Kreativ fikrlashni shakllantirish uchun bolalarning qiziqishini ragʻbatlantiruvchi muhitni yaratish kerak. Bunga qiziqarli darslar, nostandart oʻquv materiallari va usullaridan foydalanish orqali erishish mumkin. Shuningdek, boshlangʻich sinf oʻquvchilarida tasavvurni rivojlantirishga oʻz hissasini qoʻshadigan tadbirlar, rolli oʻyinlar va ijodiy loyihalar ham ahamiyatli. Taʼlim oluvchilar ijodkorlik elementlarini oʻquv jarayoniga kiritishi, bolalarni oʻz hikoyalari, chizmalari, oʻyinchoqlarini yaratishga undashi mumkin. Bolalarni nostandart yechimlarni talab qiladigan vazifalar bilan taʼminlash muhim. Muammoni hal qilishning muqobil usulini topish, gʻayrioddiy loyihani yaratish yoki kollektiv ijodiy faoliyat boʻlishi mumkin.

Boshlangʻich sinf oʻquvchilarida kreativ fikrlashning rivojlanishi bolalarda ijodkorlik qobiliyatlarini shakllantirishga qaratilgan murakkab va koʻp qirrali jarayon hisoblanadi. Bu oʻrinda bir nechta asosiy jihatlarni taʼkidlash lozim:

1. Oʻyin faoliyati. Oʻyin bolalar ijodkorligi rivojida muhim rol oʻynaydi. Qurilish, rol oʻynash, ijod loyihalari fantaziya, tasavvur va original fikrlashning rivojlanishiga hissa qoʻshadi.

2. Kreativ loyihalar. Bolalarni rasm chizish, haykaltaroshlik, musiqa yaratish yoki teatr sahnalari kabi ijod loyihalariga jalb etish nafaqat ularning kreativ tafakkurini rivojlantiradi, balki oʻz gʻoyalarini sanʼatning xilma-xil turlari orqali ifodalashga yordam beradi.

3. Qiziquvchanlikni qoʻllab-quvvatlash. Qiziquvchanlikni qoʻzgʻatuvchi muhit yaratish bolalarga atrofdagi dunyoni faol oʻrganishga, savollar berishga, javob izlashga yordam beradi. Bu ularning kreativ fikrlash qobiliyatiga taʼsir qiladi.

4. Tasavvurni rivojlantirish. Oʻqish, hikoya qilish, oʻz hikoyalari yaratish kabi tasavvuriy jarayonlar yosh oʻquvchilarda kreativ fikrlashni targʻib qiladi.

5. Oʻquv-uslubiy materiallardan foydalanish. Turli xil oʻquv materiallari, jumladan, kitoblar, oʻyinchoqlar, interaktiv vositalar bolalarning dunyoni turli formatlarda oʻrganishi va tadqiq qilishi uchun imkoniyatlar yaratadi.

6. Hamkorlik koʻnikmalarini shakllanishi. Guruh loyihalari va hamkorlikdagi ijodiy vazifalar hamkorlik koʻnikmalarini, fikr almashuvini, oʻzaro ilhomlanishni taʼminlanishi kreativ fikrlash uchun ham muhim ahamiyatga ega.

7. Oʻziga boʻlgan ishonchni ragʻbatlantirish. Bolalarni qaror qabul qilishga oʻrgatish, fikrlarni keltirish, muammolarga qutbdan tashqarida boʻlgan yondashuvlarni sinab koʻrish ularning mustaqil boʻlishiga, ijodkor fikrlashiga turtki beradi.

Umuman olganda, boshlangʻich sinf oʻquvchilarida kreativ fikrlashning rivojlanishi taʼlim-tarbiya jarayoniga turli usullar, oʻyinlar va loyihalarni

birlashtirishni, shuningdek, o‘quvchilarning ijod qilish va o‘z-o‘zini ifoda etish erkinligini ta’minlovchi qo‘llab-quvvatlovchi ta’lim muhitini yaratishni talab etadi, deyish mumkin.

“Kreativlik tagmatnga qaratilgan bo‘lib, mahsulotlarni yaratish, ham yangi, ham mos bo‘lgan g‘oyalari va yechimlarni paydo qilari” [3] ekan, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kreativ tafakkurni shakllantirish va uni rivojlantirish metodlarini ishlab chiqishni taqozo etadi.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kreativ tafakkurni rivojlantirish bo‘yicha ushbu muhitda *ko‘nikmalarni qo‘llab-quvvatlash, tadqiq qilish, tasavvur qilish, bajarish, aks ettirish* kabi metodlardan foydalanishni tavsiya etamiz:

Kreativlik		
Ko‘nikma	Usuli	G‘oyalarni ulashish va yechim toppish
Tadqiq qilish	Biror bir g‘oyaga aynan o‘zidan yangi g‘oya berish yoki boshqa fan sohasiga qiyoslash.	Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari matematika fanini o‘zlashtirishsa, boshqa fanlarni osonlik bilan o‘zlashtirishadi. Shu fikrga qanday qaraysiz?
Tasavvur qilish	Ko‘p g‘oyalarni taqdim etish.	Biz matematika fanini o‘zlashtirishsak, kreativ tafakkurimiz yaxshi rivojlanadi. Matematika fani aql charhi.
	Urinib ko‘ring va rivojlantiring.	Matematika qiziqarli fan, xotirani ham yaxshilaydi.
	Kutilmagan yoki xavfli fikrlar bering.	Matematika fani kreativ fikrlashni tezlashtirmaydi. Boshqa fanlarni o‘zlashtirishda yordam bermaydi.

Bajarish	Taklif berish, noyob g'oya yaratish, yechim.	Taqdim etilgan g'oyalarning qaysi biri maqbulini aniqlash uchun quyidagi takliflar beriladi: O'quvchilarga ko'paytirish jadvalini yod olishni tavsiya etish. Mental arifmetika bilan darsdan bo'sh vaqtlarida shug'ullanishni taklif etish.
Aks ettirish	Taklif etilayotgan yechimlarning yangiligini va ulardan foydalanishning mumkin bo'lgan oqibatlarini baholash.	Ushbu taklif etilayotgan yechimlarni amalda qo'llab ko'rish orqali o'quvchilarni boshqa fanlarni o'zlashtirish natijasini tekshirish va baholash.

“Bolaning qobiliyatlarini rivojlantirish juda yoshligidan tavsiya etiladi. Shu sababdan boshlang'ich ta'limda ijodkor, nafaqat reproduktiv, fikrlash uslubini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratish lozim. Ayni paytda intellektual, kommunikativ va kreativ qobiliyatlarni shakllantirish maqsadida bolaning rivojlanayotgan xulq-atvoriga psixologik-pedagogik ta'sir ko'rsatish usullarini takomillashtirishda psixologlar, o'qituvchilar, ota-onalar ehtiyoji mavjud” [2].

Kreativ tafakkurning shakllanishida o'qituvchining o'rni beqiyos. Chunki ta'lim va tarbiya bolalarning ijodiy qobiliyatlarini shakllantirishga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Bu jarayonda o'qituvchi rolining bir nechta asosiy yo'nalishlari mavjud.

O'qituvchida boshlang'ich sinf o'quvchilariga nisbatan o'ziga xos individual yondashuv, qiziquvchanlikni qo'zg'atuvchi va ijodiy ta'lim muhitini yaratish, o'z-o'ziga tayanish bo'yicha treninglar o'tkazish, ularni qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirish, ijtimoiy o'zaro ta'sirning rivojlanishini ta'minlash, kreativ muammoni hal qilish usullarini o'rgatish, o'z-o'zini ifodalashning ruhlantirishi kabi yo'nalishlarga ega bo'lishi kerak.

O'qituvchi har bir o'quvchining individual xususiyatlarini hisobga olishi kerak. Bunda har bir bolaning ijodkorlik darajasi, qiziqishlari, o'quv-bilish sur'atlarini tahlil qilish ham bor. Shaxsiy usul va yo'nalishlarning yaratilishi kreativ fikrlashni yanada samarali rivojlantirishga imkon beradi.

Pedagogik metodlar bolalarning qiziqishini ragʻbatlantirishi kerak. Qiziqarli maʼlumotlarni taqdim etish, muammoli vazifalarni belgilash va qiziqarli darslar oʻtkazish oʻquvchilarni bilimlarni faollashtirishga va ijodiy fikrlashga undaydi. Oʻqituvchi kreativ qulay muhit yaratishiga ijodiy ish joylarini tashkil etish, turli xil oʻquv materiallari va vositalariga kirishni taʼminlash, ijodiy mashgʻulotlar va loyihalarni oʻtkazish muhimlik kasb etadi.

Oʻqituvchi bolalarda mustaqil fikrlash va qaror qabul qilish koʻnikmalarini shakllantirishi kerak. Taʼlim vazifalari doirasida tanlov erkinligini taʼminlash va tashabbusni ragʻbatlantirish mustaqillik va bunyodkorlikni rivojlantirishga xizmat qiladi. Ijodiy fikr-mulohazalarni yaratish va oʻquvchilarni ijodiy ishlarida ragʻbatlantirish muhim. Oʻqituvchining maqtov orqali qoʻllab-quvvatlashi oʻquvchilarni ijodiy fikrlashni yanada rivojlantirishga undaydi.

Ijodni shakllantirishda guruh yoki sinf doirasida hamkorlik va fikr almashish ham muhim rol oʻynaydi. Oʻqituvchi bolalar fikr almashishi va bir-biri bilan oʻzaro muloqot qilishi mumkin boʻlgan jamoaviy loyihalarni tashkil qilishi mumkin. Pedagogik jarayon oʻquvchilarga ijodiy muammolarni hal qilishning turli texnikasi va strategiyalarini oʻrgatishni oʻz ichiga olishi kerak. Bunga aqliy xaritalash texnikasi, birlashma oʻyinlar va ijodiy fikrlashni ragʻbatlantiradigan boshqa texnikalar kiritilishi mumkin.

Pedagog bolalar oʻz fikr va gʻoyalarini erkin ifoda eta oladigan muhitni yaratishi shart. Bunga aloqa darslari, ommaviy soʻzlashuv, shuningdek, chizmachilik, yozuv va sanʼatning boshqa turlari orqali ijodiy ifoda etish uchun sharoitlar yaratish kiradi.

Ijodkor tafakkurni shakllantirishda tarbiyachining oʻrni oʻquvchilarda oʻz ijodkorligini rivojlantirish, oʻz gʻoyalarini ifodalashda oʻzini ishonchli his etish, yaratuvchanlik jarayonlarida ishtirok etish mumkin boʻlgan ragʻbatlantiruvchi va qoʻllab-quvvatlovchi muhit yaratishdan iborat.

Shunday qilib, kreativ tafakkurini rivojlantirishda oʻqituvchining roli boshlangʻich sinf oʻquvchilarining kreativligini faol rivojlantiradigan va kelajakda muvaffaqiyatli ijod qilish uchun zarur boʻlgan koʻnikmalarni shakllantiradigan qoʻllab-quvvatlovchi, ragʻbatlantiruvchi va ilhomlantiruvchi taʼlim muhitini yaratishdir.

Ushbu maqolada quyidagi xulosalarga kelindi:

1. Boshlangʻich sinf oʻquvchilarida kreativlikni rivojlantirishning ahamiyati nafaqat intellektual koʻnikmalarning shakllanishida, balki shaxsni zamonaviy jamiyatda muvaffaqiyatli oʻz-oʻzini ifoda etish va moslashishga tayyorlashda ham namoyon boʻladi. Taʼlim oluvchilar bu jarayonda qoʻzgʻatuvchi oʻquv muhitini yaratish, bolalarning individual ehtiyojlarini

qo‘llab-quvvatlash, turli ijodiy fikrlash texnikasini o‘rgatish orqali asosiy o‘rin tutadi.

2. Ushbu yondashuv o‘yin-kulgi usullaridan, ijodiy loyihalardan foydalanish, qiziqish va tasavvurni rag‘batlantirish, hamkorlik ko‘nikmalarini rivojlantirishni o‘z ichiga oladi. Pedagogik faoliyat har bir o‘quvchi individualligini rivojlantirishga, uning o‘z fikrini bildirishga bo‘lgan intilishini qo‘llab-quvvatlashga va tashabbusni rag‘batlantirishga hissa qo‘shishi kerak.

3. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kreativ fikrlashning shakllanishi ta‘lim-tarbiya jarayonining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Ijodkorlik nafaqat bolalarning shaxsiy o‘shini boyitadi, balki tez o‘zgarib borayotgan jamiyatga muvaffaqiyatli moslashishda ham asosiy omil hisoblanadi. Bizningcha, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kreativlikni shakllantirish kelajakka investitsiya bo‘lib, bugungi dunyoning qiyinchiliklarini bartaraf etishga tayyor bo‘lgan moslashuvchan, zamonaviy va ijodkor shaxslarni shakllantiradi.

Adabiyotlar:

1. Жакупова, Г.Ш. Педагогические условия формирования креативного мышления младших школьников // Молодой ученый. 2023. №12 (459). - С. 151-153. Захарова И.И. Теоретические основы развития креативного мышления у младших школьников и диагностика творческого мышления младших школьников / URL: <https://moluch.ru/archive/459/100917/>

2. Захарова И.И. Теоретические основы развития креативного мышления у младших школьников и диагностика творческого мышления младших школьников / URL: <https://moluch.ru/archive/459/100917/>

3. Стехов А.В. Педагогические технологии развития критического и креативного мышления // Педагогические технологии. №4. 2019. Pedag.Tech.№4.2020_Stekhov.pdf (vbudushee.ru)

РЕЗИОМЕ

Ushbu maqola boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kreativ ijodiy fikrlashni rivojlantirishning pedagogik xususiyatlari mavzusiga bag‘ishlangan. Dastlab ijodiy fikrlash tushunchasi ko‘rib chiqilgan, uning asosiy tarkibiy qismlari va zamonaviy jamiyat kontekstidagi ahamiyati yoritilgan. Boshlang‘ich ta‘lim jarayonida ijodkorlikni rivojlantirish, o‘yin faoliyati, ijodiy loyihalarning muhimligi ta‘kidlangan, qiziqish va tasavvurni rivojlantirishga e‘tibor qaratilgan. Shuningdek, ijodiy fikrlashni rivojlantirish jarayonida o‘qituvchining roli haqida so‘z yuritilib, individual yondashuv, qiziquvchanlikni rag‘batlantirish, ijodiy ta‘lim muhitini yaratish va mustaqillik ko‘nikmalarini o‘rgatish usullari yoritilgan. O‘qituvchi tomonidan qo‘llab-quvvatlash va rag‘batlantirish, ijtimoiy o‘zaro ta‘sirni rivojlantirish va ijodiy muammolarni hal qilish usullarini o‘rgatish muhimligi ta‘kidlangan. O‘quvchilarda ijodkorlikni rivojlantirishning dolzarbligi, bolalarning kreativ salohiyatini yuzaga chiqarish uchun rag‘batlantiruvchi muhitni yaratishda pedagogik rolning muhimligi ko‘rsatilgan.

РЕЗИОМЕ

Данная статья посвящена теме педагогические особенности развития творческого мышления у младших школьников. Первоначально было рассмотрено понятие творческого мышления, выделены его основные компоненты и значение в контексте современного общества. В процессе начального образования подчеркивается важность развития творчества, игровой деятельности, творческих проектов, уделяется внимание развитию интереса и воображения. Также рассказывается о роли учителя в процессе развития творческого мышления, освещаются методы индивидуального

подхода, стимулирования любознательности, создания творческой образовательной среды, обучения навыкам самостоятельности. Подчеркивается важность поддержки и поощрения со стороны учителя, развития социального взаимодействия и обучения творческим методам решения проблем. Показана актуальность развития творчества у обучающихся, важность педагогической роли в создании стимулирующей среды для раскрытия творческого потенциала детей.

SUMMARY

This article is devoted to the topic of pedagogical features of the development of creative thinking in younger schoolchildren. Initially, the concept of creative thinking was considered, its main components and significance in the context of modern society were highlighted. In the process of primary education, the importance of developing creativity, play activities, creative projects is emphasized, attention is paid to the development of interest and imagination. It also tells about the role of the teacher in the process of developing creative thinking, highlights the methods of an individual approach, stimulating curiosity, creating a creative educational environment, and teaching independence skills. The importance of teacher support and encouragement, the development of social interaction and teaching creative methods of problem solving is emphasized. The relevance of the development of creativity among students, the importance of the pedagogical role in creating a stimulating environment for the disclosure of children's creative potential is shown.